

SHULE YA UPILI YA GATITU
MWANZO WA MUHULA WA TATU
KIDATO CHA KWANZA 2016

JINA.....DARASA.....NAMBA.....

UFAHAMU

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali

Ajali haina kinga. Watu wengi wanapotajiwa neno ajali, fikra zao hukimbilia moja kwa moja hadi barabarani. Mara chache mawazo yao huenda viwandani, mashambani au kwenye viwanja vya michezo. Ni nadra sana watu kufikiria kuwa nyumbani ndiko ajali nyingi zinatokea.

Idadi kubwa ya ajali nyumbani hutokea kimchezo tu. Watu wengi wameteleza msalani na wakapata majeraha mabaya. Wengine wameteleza walipokanyaga vitu vyenye unyevu sakafuni, kama vile mafuta, mabaki ya chakula au hata maganda ya ndizi. Ulemavu walio nao watoto na hata watu wazima hutokana na ajali kama hizi wasizofikiria watu wengi.

Ajali vilevile hutokea watu wanapozama katika shughuli au kupata jazba kuu ya kutenda. Katika hali hii, huweza kujiumiza au kuwaumiza wengine bila kujua. Hapa tunazungumzia watu ambao hujaribu kubeba mizigo yenye uzani wasiokadiria. Madhara huwa kuteguka viungo na kuchanika misuli. Aghalabu hulemewa na kubanwa. Mwandishi wa makala haya siku moja alipanda kibao kuangika picha ukutani. Ingawa alikuwa mfupi, ari ilimsukuma kuchuchumia. Matokeo ni kibao kilijisukuma nyuma. Mhusika alianguka akajigonga kidevu. Kitendo hiki kilisababisha yeye kujiuma ulimi vibaya, Kuvunjika jino na hata kuzirai. Bahati ni kuwa alikuwepo mtu aliyempa huduma ya kwanza na kumkimbiza hospitalini.

Hata hivyo ajali nyingi hutokana na vifaa vya nyumbani. Zana hizi ni pamoja na visu, meko ya gesi, mashine zinazotumia umeme na kadhalika na huwa hatari sana, hasa kwa watoto. Kitu kidogo hata kama wembe huweza kusababisha madhara makubwa. Kwa hakika hakuna yeyote kati yetu, hata waliokulia katika makasri ya fahari asiye na kovu. Makovu haya ambayo tunayaficha katika mavazi yetu ni ishara ya majeraha kutokana na ajali nyumbani. Je, una kovu lolote? Unakumbuka ulivyolipata?

Ingawa ajali hizi haziepukiki, yawezekana kuzipunguza. Ni muhimu kukuza tabia na mazoea ya kuwa waangalifu nyumbani. Kwa mfano, ni hatari kuepua chungu chenye maji yanayotokota mekoni kwa mikono mitupu. Aidha ni kutowajibika kuchanganya kitu chochote chenye unyevu na mafuta moto mekoni. Watu wengi wamebambuka ngozi na nyumba kuteketea kwa namna hii. Kwa hivyo ni vizuri kupata ujuzi wa jinsi ya kutumia vifaa na kuhakikisha tunavirudisha ipasavyo.

Jambo la tatu na muhimu zaidi ni kuwepo kwa vifaa pamoja na uwezo wa kutoa huduma ya kwanza. Inawezekana kuokoa maisha au kupunguza majeraha kwa kuchukua hatua za dharura.

Maswali

a)Ipe taarifa uliyosoma anwani mwafaka. (al. 2)

.....

b)Kwa nini mwandishi anasema ajali nyumbani hutokea kimchezo? (al.3)

.....

.....

.....

.....

.....

c) Onyesha vile inavyowezezana kupunguza ajali nyumbani. (al. 3)

ii) kiboko.....

(al. 2)

d) Andika sentensi hii katika hali ya ukubwa.

Mtoto amefunga mlango wa nyumba yao

e) Tunga sentensi ukitumia vitate vifuatavyo ili kuonyesha matumizi yao:

(al. 2)

i) Ngoma

i) Goma

f) Andika kwa umoja. Nywele zao zilinyolewa zote

(al.2)

g) Eleza aina za sentensi hizi kutegemea kiimbo

(al. 3)

i) Usirudi hapa tena!.....

ii) Je, umewahi kumwona mamba?.....

iii) Samahani, sikufanyamakusudi.....

(al. 2)

h) Sahihisha.

Ukikula sana utagonjeka

i) Ainisha aina za maneno katika sentensi ifuatayo.

(al. 3)

Yeye na waziri huyo watawatembelea kesho.

Kidato cha kwanza

.....
.....
.....
j) Tenganisha silabi katika neon shamba na ueleze muundo wa kila silabi.

(al. 2)

.....
.....
k) Andika katika hali ya kutendewa

(al. 2)

i) Hamali ameinua mzigo huo

.....
ii) Wote walilalamikia kitendo chake.

.....
l) Kwa kuzingatia ulimi tofautisha sauti /a/ na /o/

(al. 2)

m) Akifisha.

.....
La hasha hutamwambia kuwa anasakwa na polisi akamwambia jirani

(al. 3)

.....
n) Andika maneno mawili yenye maana sawa na fujio.

(al. 2)

ISIMU JAMII

Fafanua sifa tano za lugha ya sokoni.

(al. 5)

.....
.....
.....
.....
.....

FASIHI SIMULIZI

i) Eleza dhima (umuhimu) tano za fasihi simulizi. (al. 5)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ii) Methali ni nini? (al. 2)

.....
.....

iii) Andika maana ya misemo ifuatayo. (al. 3)

1) kaza kamba.....

2) pandwa na mori.....

3) pata afueni.....